

Over het thema

Onderwijsinnovatie? Waar zit dat 'm eigenlijk in? En waar zou het toe moeten of kunnen leiden? Misschien dat de naam van de innoverende school waar Kader Primair mocht komen kijken (zie pagina 14, red.) een tipje van de sluier oplicht: De Ontdekkingsreis. Want vernieuwing vindt zeker niet altijd plaats in een directe weg van a naar b, of zoals Ron Cörvers, hoofddocent Governance en duurzame ontwikkeling aan de Universiteit Maastricht het zegt in het openingsartikel: “Veel innovaties komen tot stand via *trial and error*, je probeert duizend keer iets en de duizend-en-eerste keer ontdek je iets nieuws.” Voor innovatie is bovendien samenwerking noodzakelijk, blijkt uit gesprekken met onderwijsbestuurders die inmiddels bewust over de schoolhekken kijken. Al dan niet genoodzaakt door Passend onderwijs en onder ‘krachtig’ leiderschap vinden scholen in de regio elkaars hulp en expertise. Verder zoeken ook de lerarenopleidingen naar vernieuwing, in dit geval door hun eigen studenten aan te spreken. Een aantal ideeën uit de eind mei opgeleverde resultaten van Expeditie 2020 zijn te lezen in het laatste thema-artikel. Denk aan inspirerende mensen voor de klas halen en een meer gelijkwaardige relatie tussen leerling en leerkracht.

ONDERWIJSINNOVATIES: NOODZAK

‘Als er een

Waardengericht in plaats van kennisgericht onderwijs is noodzakelijk voor duurzame ontwikkeling en economische groei, stelde AkzoNobel-bestuurder Tex Gunning eind vorig jaar in een lezing. De druk op taal- en rekenopbrengsten sluit daar niet bij aan, vinden ook drie andere betrokkenen bij onderwijs- en duurzaamheidsinnovaties. “Leerlingen moeten de ruimte krijgen om een visie op de wereld en zichzelf te ontwikkelen en creativiteit moeten we stimuleren.”

TEKST JAAN VAN AKEN

Het is een zorgelijke boodschap die AkzoNobel-bestuurder Tex Gunning zijn gehoor eind vorig jaar voorhield in een lezing: “We putten onze planeet uit. Voorraden raken op, het klimaat verandert en op termijn wordt de mensheid bedreigd in haar voortbestaan.” Hij denkt dat er van een kenniseconomie voor Nederland weinig heil te verwachten valt. “Een belangrijk deel van de kenniseconomie raken we kwijt aan Azië. Het gaat in de toekomst om gezamenlijk complexe problemen oplossen. Het westen zal een transitie moeten maken naar een economie waar inventiviteit, empathie en holistische kwaliteiten centraal staan.” Dat kunnen we alleen bereiken door kinderen anders op te voeden en te scholen, stelt hij. Gunning pleit daarom voor waardengestuurd in plaats van kennisgericht onderwijs. “Het huidige onderwijssysteem is niet gericht op het tot ontwikkeling brengen van mensen, maar op het klaarstomen van een beroepsbevolking.” AkzoNobel biedt

gek voorstel komt, gewoon doen'

zijn medewerkers daarom een leiderschapsontwikkelingsprogramma aan. "We willen mensen sociaal en spiritueel helpen inzicht te krijgen in zichzelf en hun plek in de samenleving."

Het onderwijs zou veel meer uit moeten gaan van de mogelijkheden en interesses van het kind, vindt hij. Waardengedreven onderwijs doet dat: kinderen leren zichzelf kennen en krijgen zelfvertrouwen, vinden het leuk om te onderzoeken, zijn toegerust voor een leven in co-existentie met anderen en de natuur. Ongeveer 15 tot 20 procent van de basisscholen doet volgens hem in enige vorm aan waardengedreven onderwijs. "Het levert jonge mensen af die hun passie en talent willen gebruiken om een bijdrage te leveren aan de wereld."

'EIGENAARSCHAP IS CRUCIAAL'

Lerend vermogen Het verhaal van Tex Gunning sluit erg goed aan bij onze visie, zegt Kimon Moerbeek, projectleider Onderwijs Pioniers bij Stichting Nederland Kennisland. De maatschappelijke denktank stimuleert innovaties die zijn bedacht en uitgevoerd door leerkrachten zelf. "In de huidige, snel veranderende samenleving zijn lerend vermogen, creativiteit en samenwerking naar ons idee erg belangrijk. Die vaardigheden zijn noodzakelijk om snel te kunnen anticiperen op veranderingen." Het is een beetje cru dat leren de *core business* van scholen is, maar dat scholen zelf niet zulke lerende organisaties zijn, vervolgt Moerbeek. "Je kunt dat veranderen door leerkrachten van en met elkaar te laten leren en door ze hun werk te laten onderzoeken. Via Onderwijs Pioniers* en de InnovatieImpuls Onderwijs creëert Kennisland mogelijkheden daartoe."

Ron Cörvers, hoofddocent *Governance* en duurzame ontwikkeling aan de Universiteit Maastricht: "De kwestie die Gunning voorlegt is: zijn we bezig met persoonlijk ontwikkeling, of met werknemers klaarstellen voor de arbeidsmarkt?"

Beide zijn nodig, maar het kan best zijn dat de wijzer is doorgeslagen richting kennisgerichtheid."

Antoine Heideveld, programmacoördinator Leren voor Duurzame Ontwikkeling bij AgentschapNL, herkent zich in de ideeën van de Akzo-Nobel-bestuurder.

Hij organiseerde enige tijd geleden twee dialogen ...

Tex Gunning is lid van de Raad van Bestuur van AkzoNobel: “Het huidige onderwijssysteem is niet gericht op het tot ontwikkeling brengen van mensen, maar op het klaarstomen van een beroepsbevolking.”

over waarden in het onderwijs. Zestig bestuurders, docenten, managers en studenten spraken met elkaar over het doel van onderwijs. “Leerlingen moeten de ruimte krijgen om een visie op de wereld en zichzelf te ontwikkelen en creativiteit moeten we stimuleren. De gemene deler tijdens de bijeenkomsten was: door kinderen centraal te stellen en op een leuke manier onderwijs te geven, leren ze beter schrijven, praten en rekenen.”

Schooltuin Gunning, Cörvers en Heideveld pleiten voor duurzame ontwikkeling in de maatschappij, waar het onderwijs bij aan zou moeten sluiten. Voor Heideveld is duurzaamheid dat je de gevolgen van een vernieuwing niet afwentelt op andere problemen. “Dan kom je als vanzelf uit bij *cradle to cradle*, een kringloop waarbij je alles hergebruikt en er geen afval ontstaat. Neem een tapijtfabrikant die de kringloop wil sluiten. Om zijn grondstoffen terug te krijgen en te kunnen hergebruiken, moeten zijn klanten de vloerbedekking *leasen*.” Dat is een voorbeeld van systeemdenken. Een belangrijk principe voor duurzame innovaties, vindt hij. “Problemen met klimaat, energie en gezondheidszorg zijn allemaal zaken die je alleen kunt oplossen door verschillende disciplines te combineren.” Cörvers maakt onderscheid tussen technische en sociale duurzaamheidsinnovaties. “Het denken aan duurzaamheid is er wel, maar er naar handelen gebeurt nog niet. Het is belangrijk te bewerkstelligen dat mensen zich bewuster zijn van hun acties. Dit geldt op vele terreinen: ga je je eigen groene energie opwekken of niet, koop je bepaalde (voedsel)producten die de hele wereld oversleept zijn wel of niet.” Je kunt kinderen op de basisschool al bewust maken van duurzaamheid. “Door een schooltuin te maken, leren kinderen waar voedsel vandaan

komt. Je kunt kinderen laten zien dat ons energiegebruik gevolgen heeft voor het klimaat elders in de wereld. Zo laat je hen wederzijdse afhankelijkheid zien.”

Knellend De huidige focus op taal en rekenen die minister Van Bijsterveldt voorstaat, strookt niet met waardengericht onderwijs. “Iedereen vindt taal en rekenen belangrijk, maar de nadruk daarop wordt als knellend ervaren en leidt tot een hoge werkdruk”, merkte Heideveld tijdens de dialogen. “Rekenen en taal zijn slechts een instrument, geen doel op zich. Dat ervaren leerkrachten nu wel zo en daardoor houden ze zich strak aan de methodes vast.” Opbrengstgericht werken is belangrijk. “Dat kan bijdragen aan een betere en mooiere wereld, maar als mensen in een kramp werken wordt de opbrengst eerder kleiner dan groter”, voorspelt hij. Ook Moerbeek vindt taal en rekenen heel belangrijk, maar de concentratie erop ‘heel eenzijdig’. “Alleen daarmee gaan we het niet redden. Het gaat er ook om hoe je leert leren en zelf informatie verzamelen.” Kennisland constateerde tijdens de programma’s dat veel scholen zich bij opbrengstgericht werken laten leiden door bureaucratie, controlemechanismen en de inspectie. “Als scholen zich daar onbewust door laten sturen, leidt dat niet tot een vernieuwende organisatiecultuur”, denkt Moerbeek.

‘HET IS EEN BEETJE CRU DAT LEREN DE *core business* VAN SCHOLEN IS, MAAR DAT SCHOLEN ZELF NIET ZULKE LERENDE ORGANISATIES ZIJN’

Kimon Moerbeek is projectleider Onderwijs Pioniers bij Kennisland: “Waar leerkrachten de ruimte hebben om zelf met nieuwe ideeën te komen, gebeurt veel meer dan op scholen die hiërarchisch georganiseerd zijn.”

Ron Cörvers is hoofddocent Governance en duurzame ontwikkeling aan de Universiteit Maastricht: “Het kan best zijn dat de wijzer is doorgeslagen richting kennisgerichtheid.”

Zijn de risico's eigenlijk groter om met een vernieuwend onderwijsconcept een (zeer) zwakke school te worden? Een woordvoerder van de onderwijsinspectie laat per mail weten: “Van de zeer zwakke scholen heeft op dit moment de meerderheid een regulier concept.” (zie ook de reacties op de webpoll op pagina 20, red.)

Schoolleider met lef Bij innovaties is het belangrijk of een vernieuwing is opgelegd of dat deze vanuit de leerkrachten komt. “Eigenaarschap is cruciaal. Waar leerkrachten de ruimte hebben om zelf met nieuwe ideeën te komen, gebeurt veel meer dan op scholen die hiërarchisch georganiseerd zijn”, merkt Moerbeek. Veel innovaties komen tot stand via *trial and error*, zegt Cörvers van de Universiteit Maastricht. “Dat geeft aan dat vernieuwingen niet vaak plaatsvinden via *evidence based* onderzoek. Veel uitvindingen zijn ook op die manier gedaan: je probeert duizend keer iets en de duizend-enerste keer ontdek je iets nieuws.” Wel essentieel is leiderschap, vinden Moerbeek, Cörvers en Heideveld eensgezind. Vernieuwingen vragen om leiderschap dat ruimte geeft en bescherming biedt, stelt

TASTBAAR EN TIJDSGEBONDEN

De ideeën van Tex Gunning vragen om innovaties in het onderwijs en op duurzaamheidsgebied. Maar wat zijn innovaties precies? De kortste definitie komt van Ron Cörvers van de Universiteit Maastricht: “Een innovatie moet wat nieuws zijn, niet louter conceptueel, maar tastbaar zijn en er toe doen.” Dat een vernieuwing vaak nieuwe vragen oproept, ziet hij eerder als iets positiefs dan als een nadeel. “Innovaties

Cörvers. “Innovaties zouden ook mogen mislukken, zonder dat iemand daar op afgerekend wordt.” Moerbeek: “Opvallend is dat, hoewel iedereen binnen hetzelfde onderwijsstelsel zit, er op de ene school niks buiten het stelsel en de inspectie om kan, terwijl een andere schoolleider juist openstaat voor vernieuwing en dat stimuleert.” Hij ziet dat meer per school(bestuur) dan per regio. “Je ziet vernieuwende scholen in krimpgebieden en zeer traditionele scholen in de binnenstad van Amsterdam en omgekeerd.” Een schoolleider moet een visie hebben die samen met het team ontwikkeld is, vindt Heideveld. “Vervolgens moet hij of zij zorgen dat leerkrachten de visie kunnen vormgeven in de klas. De schoolleider moet scherp zijn in het motiveren van het team. En een schoolleider moet lef hebben: als er een gek voorstel komt, gewoon doen.” |

*Onderwijs Pioniers stelt € 5.000 beschikbaar voor leerkrachten in het primair onderwijs met een vernieuwend idee om hun school te verbeteren. Aanmelden vóór 1 augustus 2012: www.onderwijspioniers.nl (zie pagina 46 voor meer informatie, red.).

Antoine Heideveld is programmacoördinator Leren voor Duurzame Ontwikkeling bij AgentschapNL: “Problemen met klimaat, energie en gezondheidszorg zijn allemaal zaken die je alleen kunt oplossen door verschillende disciplines te combineren.”

zijn tijd- en plaatsgebonden, dus die elementen veranderen voortdurend. Het kan daardoor gebeuren dat je na een tijdje zegt: hoe hebben we dat toen kunnen bedenken, nu zouden we het heel anders doen.”

Kimon Moerbeek van Kennisland zegt dat innovatie in zijn ogen het benutten van kennis en potentieel van mensen is. “Innovatief denken is hoe je optimaal kennis haalt uit mensen, zodat ze ondernemender worden en meer leren van en met elkaar. Dat kun je inzetten voor onderwijs of duurzaamheid.”